

DR KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

SZOMBAT

A magyar zsidóság szervi és lelki egysége

Dr. Enten főrabbi levele. — Beszélgetés egy elhunyt kollegámmal. — Heinrich Mann mint plagizátor? — Regény Palesztinában. — Negyven év. — A szerkesztő üzenetei. — Olvasom . . . Nem olvasom . . . — Szines riportok. Hírek.

IX. évfolyam 14. sz.

1936. május 31.

A hősök emlékűnnepe

A Pesti Izr. Hitközség és a Pesti Chevra Kadisa előljárósága vasárnap a Hősök Emléktemploma előtt tartotta meg ünnepi istentisztelet keretében emlékűnnepét a világháború zsidóvallású hősi halottainak emlékére. A fehér márvány emléktemplom előtt, amely a világháborúban elesett tízezer zsidó hősi halott emlékére emeltetett, az árkádok között folyt le délelőtt 10 órakor az impozáns emlékűnnepe, melyen diszes és nagy közönség jelent meg. A magyar országgyűlés felsőháza a maga képviselőjével **Vészi József** felsőházi tagot kérte fel. Ott volt az ünnepségen **Stern Samu** m. kir. udvari tanácsos, országos irodai és pesti hitközségi elnök, **Szántó Jenő** az Országos Iroda alnöke, továbbá a pesti izr. hitközség előljárósága: dr. **Glücksthal Samu** elnökhelyettes, dr. **Barna Károly**, dr. **Dési Géza**, **Frei Kálmán**, **Ledermann Mór**, dr. **Rosenák Miksa**, **Vértés Emil**, és dr. **Zahler Emil** előljárók, a Pesti Chevra Kadisa előljárósága: **Krámer Miksa** elnök, **Beck Jenő** és **Lunzer Pál** előljárók, a pesti izr. hitközség tisztviselőikara **Eppler Sándor** főtitkár vezetésével, felvonultak a zsidóvallású katonatisztek, a honvédparancsnokság és a m. kir. állomásparancsnokság tiszti küldöttséggel képviseltette magát, kivonult a katonaság zsidóvallású legénysége és felvonult a frontharcosok díszszázada és **Tibor Sámuel** e. e. százados vezetésével, míg a főcsoport elnökségét **Schalk Ferenc** alelnök e. e. százados és **Krón Ede** e. e. főhadnagy képviselték, a NYUKOSZ a maga képviselőjével sióagárdi **Zöld Márton** tábornokot bízta meg és küldöttségileg képviseltette magát a HONSZ, **Sárkány Ferenc** orsz. társelnök vezetésével, képviseltették magukat a főváros és az államrendőrség is. Ott voltak az összes felekezeti intézmények vezetői s felvonult a zsidó iskolák ifjusága: mult, jelen és jövő megragadó színes képpé egyesült az árkádok stilusos keretében. Az emlékűnnepe a **Hiszekegy** eléneklésével kezdődött, majd a teljes énekkar kíséretével **Lineczky Bernát** főkantor zsol-tár éneke következett, utána dr. **Hevesi Simon** vezető-főrabbi emlékezett meg fennköltén szárnyaló beszédben a világháborúban elesett zsidóvallású hősi halottakról s megható imában kért áldást a házára, amelyet a hősök vére szentelt meg. Az emlékűnnepe a **Himnusz** eléneklésével ért véget.

Ugyancsak vasárnap reggel 9 órakor emlékűnnepet tartott a pesti izr. hitközség és a Pesti Chevra Kadisa a rákoskeresztúri zsidó temetőben is a hősök pa-

cellájánál, ahol a kegyeletes szertartásnál az énekkar kíséretében **Bornstein Harman** főkantor funkcionált, dr. **Groszmann Zsigmond** rabbi mondott emelkedett szellemű emlékbeszédet. Megjelentek a pesti izr. hitközség előljárósága, sióagárdi **Zöld Márton** ny. tábornok, a pesti szentegylet részéről pedig **Bánó Dezső** előljáró és dr. **Endrei S. Henrik** igazgató-főtitkár, míg a fővárost dr. **Vigyázó Géza** X. ker. tanácsnok-előljáró képviselte. Tiszti küldöttséggel képviseltette magát itt is a m. kir. honvédparancsnokság és állomásparancsnokság is.

Végül megemlíjtük, hogy a Névtelen Katona emlékművénél rendezett ünnepségen a pesti izr. hitközséget dr. **Glücksthal Samu** felsőházi tag, elnökhelyettes képviselte. — Az osztrák zsidó frontharcosok szövetsége a Hősök Emlékűnnepe alkalmából táviratilag fejezte ki együttérzését a pesti izr. hitközségnek.

AZ 1914—1918. ÉVI VILÁGHÁBORÚ hősi halottai emlékének megűnneplése céljából a budapesti aut. orth. izr. hitközség május hó 24-én Kazinczy ucai főtemplomában istentiszteletet rendezett, amelyen számos hívő, az összes kebelbeli intézmények óbudai **Freudiger Ábrahám** kormányfőtanácsos, hitközségi elnök, a tantestület dr. **Deutsch Adolf** iskolaigazgató vezetése alatt résztvettek.

Ez alkalommal kegyeletes zsol-tárok kerültek előadásra, amelyek befejeztével **Sussmann** rabbi a nyitott frigyláda előtt megható imát mondott. Az istentisztelet a **Himnusz** akkordjaival fejeződött be.

Emlékűnnepe Vázsonvi Vilmos halálának tizedik évfordulóján. A pesti izr. hitközség előljárósága kegyeletes érzésének eleget téve dr. **Vázsonyi Vilmos** elhalálzásának tizedik évfordulója alkalmából a Dohány ucai templomban a június 5-én az este 7 órakor kezdődő péntek esti istentisztelet keretében fog kegyelettel áldozni a felekezet nagy fia emlékezetének. Az előljáróság képviselteti magát a május 29-én déli 12 órakor a régi Kerepesi uti temetőben **Vázsonyi Vilmos** sirjánál tartandó emlékűnnepen is és ez év június 21-én tartandó képviselőtestületi közgyűlésén ugyancsak méltóképen fog megemlékezni a magyar zsidóság nagyemlékü kiválóságáról.

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

A magyar zsidóság eléje néz a közeli hetekben bekövetkező jelentős politikai eseménynek, a kongresszusi alapszabályok szentesítésének, illetve orsz. törvénybeiktatásának. Bizonyára megünnepli ezt minden hitközség istentisztelet keretében, ez alkalmából találok helyénvalónak a következők megszívlelését.

A magyar zsidóság szervi és lelki egysége

mindezideig alig volt meg, vagy legalább is nem jutott kellő kifejezésre és így nem szűrődött át a közönség tudatába, Előjáróság és rabbiság egymás mellett mintegy párhuzamosan haladt, de a közönség nem észlelhette a menet egységességét. A templomokban a szombat napján a tóra felolvasás utáni magyar imába a rabbi ugyan a hitközség előjáróságát is belefoglalja, de mivel a viszonyosság itt ki van zárva, ez egyoldalú szolgálattételnek tűnik föl. Nagyobb hiány azonban az, hogy ebből az imából a hivek nem hallják ki, hogy van a vallásos életnek magasabbrendű, *községkerületi és országos szervezete is*, melyet a rabbitanács révén a vallásos lelkigondozás érrendszere épügy átjár, mint az egyes hitközségeket, holott számos törpe hitközség már csak ennek az országos szervezetnek köszönheti, hogy végkép el nem csökevényesedik és a jövőben előreláthatólag mind *nagyobb és nagyobb szerepet kell az országos szervezetnek betöltenie* a zsidóság felekezeti élet-rendszerében.

Ez okból, úgy vélem, nem pusztán formásági kiváncsúnak teszünk eleget, amidőn azt hozom javaslatba, hogy a fentemlített imában *a körzeti és országos elnökségről és ezek rabbitanácsairól* is történjék megemlékezés, a rabbiság ily módon saját magával szemben is leróna az elismerés adóját. Mellesleg megjegyzem, hogy hatásosabbnak találnám a közönségre, ha ez a részlete az imának csak *egyszer egy esztendőben* és pedig a róshasonoelöesti beköszöntőben szerepelne, amikor a rabbi előzőleg az esztendőnek világzsidósági történetének főbb mozzanatain futtatná végig hallgatóságának elméjét.

Ugyancsak Róshasono előestéjére kínálkozik egy másik oldalról való körülbroncsolása a világi és egyházi szervezet egységének. A rabbi imája után a hitközség elnöke, illetve jegyzője, vagy templom-előljárója lépne egy külön asztalka elé és előadná a hitközség, illetve Chevra beléletének azévi főbb mozzanatait, hogy ne csak a közgyűlés, hanem a hivek serege is betekintést szerezzen a vallásos élet problémáiba. Ez a beszámoló természetesen stilusban eltérne a zöld asztalétól és a templom hangulatához alkalmazkodnék. A zsidó népmozgalmi adatok mellett szóhoz jutnának ebben azok a ténykedések, *melyek a vallásos és hitfelekezeti élet érdekében végbementek és azok a törekvések, melyek a jövőbeli munkát hajtják.* A zsidó közönség ezen épülést meritene és lelkesen keresné az alkalmat, hogy a munkába tőle telhetőleg bekapcsolódjék.

Dr. FÉNYES MÓR

Levél a szerkesztőhöz

Nagyrabecsült Szerkesztő Ur!

Ha jól emlékszem, a mindig érdekes „Szombat“ valamelyik múlt évi számában vettetett föl a kérdés: Ki prédikált legelőször magyar nyelven a zsinagóga szószékéről? Azt hiszem nehéz lesz megállapítani matematikai pontossággal, hogy kinek az ajakáról hangzott el az első magyar nyelvű zsidó prédikáció. Önt és a „Szombat“ olvasóinak nagy táborát minden bizonnyal érdekelni fogja, hogy halhatatlan dr. Kohut Sándor, az Aruch Completum szerzője, a nagyhirű dr. Löw Lipótot tartotta az első magyar zsinagógai szónoknak. Idevonatkozó sorai eképpen hangzanak: „Ismét Löw volt, nem is e hazának született fia, de a szeretet szenvedélyének kitartó, édes nyelvünket csodás rövid időben elsajátított Löw volt, az első, ki egy zsinagóga szószékéről hirdeti Árpádi nyelvén Mózes tanait.“ (Löw Lipót Végtisztesége, Szeged 1876., 105. old.)

A „Szombat“ május 16-iki számában megjelent gyönyörű vezércikkének a hagyományos irodalomból vett mottója, amely ekképen szól: Jisraél ugermilut chaszadim chad hu, bizonyára nemcsak csekélységem, hanem minden olvasójának a figyelmét ragadta meg. „Izraél és a humanizmus azonos fogalmak.“ Fensé-

ges tanítás! Nem egyszer hirdetik talmudi bölcseink, hogy a Tóra, a zsidóság lényege az emberszeretet, hogy Izrael legfőbb missziója a humanizmus szentélyében való serény áldozás. Nem volna kegyes, igen t. Szerkesztő Ur, „mottó“-jának forrását megnevezni? Kerestem a nagyszerű Ocar Leson (Chachamim-ban, amely minden rabbi könyvtárában kell, hogy helyet foglaljon, szerzőjéül Kalman Avigdor Perlát vallja, Varsóban 1900-ban jelent meg, — de nem találtam.

Ön igen t. Szerkesztő úr, mint a „Szombat“ minden száma bizonyítja, buzgó purifikátor a zsidótlan és helytelen kifejezések használata terén. Méltóztassék megengedni, hogy „határsértést“ követhessek el és belekontárkodhassam a fényesen üzött purifikátori mesterségébe.

Mi értelme annak, hogy zsidó írók, zsidó lapok, sőt rabbik is, állandóan „zsidó rabbikról“ irnak, beszélnek. Hát vannak keresztény rabbik is? Nem volna neveséges, ha azt irnám: keresztény plébános? Minden józan ember tudja, rabbi csak zsidó lehet. Minek a „zsidó“ jelző a „rabbi“ mellé?

Miért használják a magyarajku zsidók „rabbi“ helyett „pap“ szót. Még az orthodoxia is. A rabbi nem pap, hanem — rabbi. A „rabbi“ magyar fordítása

semmi esetre sem „pap“, hanem „tanító, mesterem“. A németajku zsidó csak „Rabbinert“, az olasz zsidó „rabbint“, és a szlávajku zsidó „rabbint“ mond. Miért cseréli föl a magyar zsidó a „rabbint“ a helytelen „pap“ kifejezéssel? Bató Lajos barátom egyik igen érdekes írásában, mely néhány évvel ezelőtt egy bécsi cionista lapban látott napvilágot, a következőket beszéli: Egyszer látogatásban volt a páduai rabbinál, akivel persze olasz nyelven társalgott. Beszélgetés közben bejött egy fiatalember, aki a páduai egyetem hallgatójának mutatkozott be és ugyancsak kifogástalanul beszélt Mussolini nyelvét. Társalgás közben Bató a fiatalember felé fordulva így szólott — magyar nyelven: „Ugy-e, Ön magyar zsidó?“ „Honnét sejté?“ — kérdé a megszólított, ugyancsak magyarul. „Abból, hogy a rabbi urat következősen sacerdote-nak titulálja“ — hangzott Bató válasza.

Miért hirdetnek zsidó lapok, zsidó hitközségek Peszach előtt „husvéti“ lisztet, „husvéti“ cukrot, „husvéti“, fűszert, „husvéti“ bort? Miért nem vessük a „husvéti“ helyébe a „sel Peszach“ szót a zsidó emberek elméjébe? Én helytelennek tartom, hogy magyar fordításos imakönyvek Peszach helyett husvét-ot mondanak.

Miért vezetik a zsidó lapokban, sőt még a „Szombat“-ban is, a zsidó vőlegények menyasszonyaikat „az oltár elé“, holott minálunk a jegyespárok nem az „oltár elé“, hanem a chupa alá vezetettek?

Nem ostromlom ezuttal, mélyen t. Szerkesztő ur több kérdéssel, hanem maradok

legőszintébb nagyrabecsülője

Kosice, 1936. V. 20.

Dr. Enten Manó
főrabbi

Olvasom

Schmitz mérnök Augsburgból nagy ember.

Fizikus, akinek érzéke van a „német“ fizikához.

És ő egy készüléket talált fel. Egy korszakalkotót.

A készüléknek egy ingája van és ez az inga — állítólag — egész más mozgást végez az arany, platina és az árja vér közelében, mintha ólom, cinn vagy zsidóvér szomszédságába kerül.

Ami egy újabb „bizonyíték“ a zsidóvér alacsonyabbrendűségére.

Mert arany és platina nemes fémek. — Ellenben ólom és cinn azok egyszerű, olcsó ércék.

Igazán korszakalkotó!

Mert hát nem lehet mindig csupán az ösztönre hallgatni. Mert vannak északi kinézésű zsidók is.

Ajánlatos tehát, minden valódi német férfinak, hogy megszerezze Schmitz mérnök készülékét.

Ha oly emberrel kerül majd szembe, akinek nagyanyjával nincs egészen tisztában, gyorsan és feltűnésmentesen előszedi és működésbe hozza készülékét.

A készülék fogja neki majd pendlizni, hogy miként viselkedjen.

Korszakalkotó!

Olvasom

„Uj Kor“ aktív katolikus lap írja: Uj elnököt választott az Országos Kereskedelmi Egyesülés, amely a kereskedelem legjelentékenyebb érdekképviseleti szerve. Az elnök Sestina Jenő debreceni kereskedő, a debreceni kamara elnöke, mint ilyen, a Felsőház tagja. Az Omke-ban sokáig tárgyaltak arról, hogy ki legyen az új elnök, kétségtelenül az újonnan választott elnök kiváló érdemei is indokolták, hogy a választás reá esék, de a legfőbb indok mégis csak az volt, hogy Sesztina Jenő keresztény. Az idők jele. Az Omke már korábban sürgősen gondoskodott egy keresztény vezetőről, az egyik alelnöki pozíció megválasztásánál, most az elnöke is keresztény lett. Sándor Pál utóda! A szél fúvásának iránya az érdekképviseleti választásokat erősen befolyásolja, de meg kell mondani őszintén, innen a túlsó oldalról, hogy nem tudjuk belátni, miért nem lehetett volna Sándor Pál örökébe zsidót is választani? Az alapvető kérdések és a kereskedelmi érdekek védelme nem választási ügyeskedéseken múlik.

Beszélgetés egy elhunyt kollégámmal

Egy an iquariumban találkoztam egy elhunyt kollégám szellemével, amely „Der Ungarische Israelit 1884“ néven volt megrögzítve. Próbáltam tőle megtudni, hogy 1884-ben mi is történt Pesten. Az antiszemitizmus, melynek hullámain a tiszta-eszlári eset felborzolta, csökkenőben volt. Alig beszélt a pesti hitközségi viszonyokról. Hát nem voltak akkor egyesületek, mulatságok, kólecolások, vagy hiu emberek, akik szerették nevüket nyomtatásban látni? Voltak, de úgy látszik, hogy a hírlapi nyilvánosságot nem adták olyan olcsón és így kitüntetésszámba ment, ha valakinek a neve megjelent az ujságban. De lehet, hogy akkor még azon a nézetben voltak, hogy nem kell minden pillanatban betenni az ujságokba minden zöldségről, hogy nő. Vagy talán lehet, hogy akkor nem történt semmisen Pesten? Mert milyen állapotok lehettek akkor, amikor egy egész vezércikk arról szól, milyenek a pesti hitközségi szónokok. Ki van dicsérve dr. Kohn Sámuel, hogy milyen kerekded, kidolgozott, elegáns hangon tartott beszédeket mond, pontosan elkészül és finoman gesztikulál. Ellenben dr. Kayserling német hitszónok le van kritizálva, minek viccel, milyen gesztusai vannak, piciny ember, jobbra hajtja a fejét és fenyegetőleg emelgeti az ujját a hallgatóság felé, ez meg van illetődve, azt hiszi, hogy valami prófétai dörgedelmet fog hallani és akkor hall egy vicces fordulatot. Ki van figurázva a Rombach-utcai templomnak új rabbija, Pollák Ludwig, mert a beszédeit a kéziratból olvassa és nem törődik azzal, hogy a hallgatóság mit csinál.

(Természetesen utána következik egy rektifikáció, hogy Kayserlinget dr. Kohnnal sokkal szívesebben hallgatják, mert élénk és fordulatos, igaz ugyan, hogy Pollák rabbi olvas, de nagyszerű homélétikát tartalmaznak a beszédei és csak a hozzá nem értők nem figyelnek oda. Őszintén szólva, mai szemmel nézve, a rektifikációnak van igaza, hisz még most is lelkesen beszélnek egyesek Kayserlingről, a szónokról, és ami pedig az

unatkozó hallgatóságot illeti, az meg van olyan szónokoknál is, akik nemcsak kéziratból olvassák beszédeiket, hanem elmondják.)

Akkoriban a Rombach templomban kántort akartak választani. Az Ungarischer Israelit leközi a „Budapester Abendblatt“ című napilap egy cikkét, amelyben el van mondva, hogy megüresedett a kántori állás, mert az eddig funkcionáló kántor összetévesztette magát Don Juannal és ezért meghívtak egyeseket próbaéneklésre. Ki is alakultak a pártok, de van pártja az előbbi kántornak is, akik azt hangoztatják: Die Geschichte mit der Schicksse fangt sich gar nicht an,“ és ha igen, úgy ez csak egy privát ügy, amiből nem szabad itt egy nyilvános botrányt csinálni.

(Később azonban mégis csak Odesszából ideszármazott Bachmann főkántort választották meg.)

A „Budapester Abendblatt“ arról is szól, hogy a főrendiház reformjával kapcsolatban mozgalom indult meg, hogy a főrendiházban a zsidóság képviselője gyanánt dr. Kohn Sámuel rabbit küldjék, miután előzőleg majd főrabbinak fogják megválasztani. Az egész akciót azonban leghevesebben ellenzi Wahrman Mór, hitközségi elnök.

(Dr. Kohn 20 évvel később lett főrabbi, de a főrendiház reformja egész más alakban következett be 40 év után.)

Baj van — folytatja tovább a Budapester Abendblatt — avval is, hogy dr. Szerényi Albert volt újpesti főrabbi reformmozgalma élénk hullámot vet.

(A mostani helyzet szempontjából tehát történelmi igazságtalanság, hogy a mai „reformnemzedék“ a képviselőházban egyáltalán nem rokonszenvezik az ötven év előtti reformnemzedék vezetőjének fiával: Szerényi József báróval.)

A Budapester Abendblatt megrója ezeket a pártoskodásokat, mert szerinte ezek az antiszemíták malmára hajtják a vizet, mert az antiszemitizmussal szemben egyesülni kell. Elhunyt kollégám szembeszáll ezzel a felfogással, azzal, hogy a belső zsidó kritikának

SZOMBAT

tulajdonképpen semmi köze nincs a külső antiszemitizmushoz. Ez a megállapítás most is nagyon, de nagyon időszerű, hiszen egyesek nálunk most is el szeretnék némitani minden kritikát azzal a mumussal, hogy antiszemitizmus van.

Kollégám néha anyagi bajokban szenvedett. Csak az anyagihiánynak tulajdonítható az, hogy óriási nagy cikk jelent meg, amely kifigura azta Friedmann Mór főkántort, hogy amióta a szemináriumba jár éneket tanítani, azóta mindenütt kizárólag „Herr Professor”-nak szólítatja magát.

(Ugy látszik, az akkori zsidó közéletben még nagyon fukarkodtak a címekkel, mert hisz a hitközség kinevezhette volna a kiváló főkántort zenekari főigazgatónak, vagy templomművészeti főtanácsosnak.)

Érdekes, hogy a 20 évvel később megalakított Omike feladatairól cikkezik Reich Ignác lapszerkesztő és követeli egy izraelita

magyar kulturegyesület alakítását. Egyébiránt kollégánk az egész évben egyetlenegyszer sem említi, hogy a hitközségnek titkára Goldziher Ignác, a világhírű orientalista. Ellenben egy kis nyilatkozatot közöl Julius Fischer rabbiképzői hallgatótól (a jelenlegi dr. Fischer Gyula főrabbi,) amelyben ez tiltakozik ama gyanúsítás ellen, mintha a fentemlített Friedmann-ellenes kifigurázást ő csinálta volna. Akkor jelentek meg Perls Ármín beszédei. Nagyon ki vannak dicsérve. A szónok később Kecskemétről Pécsre került rabbinak. A szerkesztő leírja, hogy Pécsre rándult, nagyszerű intézményeket talált a községben, de amikor megjegyezte, hogy mégis hiányzik a rabbi, azt felelték, hogy épp ez a rabbihiány a legnagyobb intézmény.

Mivel, hogy jobb vicceket nem tudott a kolléga, elbucsuztam tőle, szelleme skartba, illetőleg az antiquariumi polcra visszakerült.

A szónok, a közíró, amikor általános társadalmi problémákkal foglalkozik, rendszerint nem gondol konkrét esetekre. Ennek ellenére megtörténik, hogy egy-egy olvasó magára vonatkoztatja a fejtegetést és erősen méltatlankodik. Erről beszélgettem nemrég egy előkelő, ortodox ügyvéddel, aki e kérdéssel kapcsolatban elmondott egy esetet, amely Párizsban, Henry Bataille egyik híres darabjának a premierjén történt meg. Ezt a darabot nálunk a Vigszínház mutatta be, „A balga szűz” címmel. A párizsi premieren az egyik páholyban egy lyoni házaspár ült felnőtt leánnyal. A darab cselekménye tudvalevőleg egy tizenhét éves előkelő családból származó fiatal lánynak és egy negyven éves házaspárnak szerelmi kapcsolata körül forog. Amikor a darab a színpadon az első döntő momentumhoz érkezett el, a lyoniak páholyában hirtelen felállt a család lánya és ki-

hajolva a páholyból, hangosan belezokogta az előadásba: „Tiltakozom, hogy az én családi ügyemet itt nyilvánosan pertraktálják!... Rágalmazásért pert fogok indítani a színház ellen!”

Olvasom

A Massachusetts államban levő Williamstown város kollégumának rektora, Tyler Dennet professzor hivatalos közleményt adott ki, amelyben kijelenti, hogy németországi diákoktól kénytelen megvonni minden ösztöndíjat és kedvezményt. Ezt az intézkedését azzal indokolja, hogy egy németországi diák semmilyen kérdésben nem nyilváníthat független véleményt. Egy amerikai kollégium, amely a vélemény és független kutatás szabadságát reprezentálja, nem támogathat olyan embereket, akik kötve vannak egy politikai programhoz, és amelyek helyességéről vagy helytelenségéről nincs módjukban szabadon véleményt nyilvánítani.

A délafrikai Fokváros egyetemi tanácsa elhatározta, hogy nem vesz részt a heidelbergi egyetem 550. éves jubileumán, mert „résztvevő az a látszatot keltené, mintha egyetértene a német egyetemeken jelenleg uralkodó rendszerrel.”

Két levél

Rabbinék kongresszusa — Értékes tefilinzacskó

I.

Igazán érdekes az a gondolat, amit dr. Junger Mózes főrabbi neje felvetett a „Szombat“-nak avval a cikkével kapcsolatban, amely azt ajánlja a fiatal rabbiknak, hogy nősüljenek rabbicsalád-ból. A főrabbiné nem tartja ezt célszerűnek, vagy fontosnak, helyette azt ajánlja, hogy a rabbik feleségei bizonyos időben gyülekezzenek, eszmét cseréljenek és közöljék egymással tapasztalataikat. Érdekes eszme! A dologhoz csak asszonyok szólhatnak. De én azt hiszem, hogy a „Szombat“ fejtegetésében több a realitás. Mert igenis, nagyon fontos, hogy a rabbik igyekezzenek rabbi házból nősülni és akkor tanácskozó, illetőleg irányító társat kapnak nemcsak az apósban, a rebbecen-anyósban, hanem hitvestársukban is. Zsidó társadalmi szempontból tulajdonképpen nagyon érdekes dolog volna, a neológ rabbik gyermekeiről és az életben való elhelyezkedésükről szóló kutatás. Mert nézzük csak a legfeltűnőbb különbséget: 40 évvel ezelőtt a rabbik egyáltalában nem adták papoknak fiaikat, most azonban tudvalevőleg igyekeznek elhelyezni gyermekeiket ezen a pályán. Miért van ez? Negyven évvel ezelőtt ez a pálya nem volt rentabilis, a fiuknak elhelyezkedése sokkal jövedelmezőbbnek, célszerűbbnek látszott a bankhivatalnoki, a diplomáciai, az orvosi, az ügyvédi pályán. Éppen ezért nem is nevelték úgy gyermekeiket, hogy kedvük legyen a rabbi-pályára. Most azonban megváltozott a helyzet. A sok rossz elhelyezkedés közül a rabbi-pálya mindenképpen tűrhető, és ha

egy kis szerencse járul hozzá, más pályákhoz képest fenomenálisan jó. Éppen ezért negyven év előtt egy rabbileánynak rabbihoz nőül menni nagy áldozatot jelentett. Ez a lelkiület megvan most is laikus, jobbmódú házból való leány úgy érzi, hogy, mint rabbiné sok mindenféle szabadságról le kell mondania és fiatalon az ember a modern viselkedés kényelmét még mindig többre becsüli, mint a nagyon szerény és bizonyos megkötöttséget igénylő életpályát. Már pedig, ha egy rabbifeleség úgy érzi, hogy ő nagy áldozatot hozott, amikor nem képes mindent megtenni, amit egy más asszony, úgy ez baj, óriási baj. Az áldozati tudat nem nagyon táplálja a lelki harmóniát. Egy ilyen asszony a legkisebb visszásságnál szerencsétlennek és meg nem értettnek érzi magát. Éppen ezért kell a rabbiknak neolog rabbi családokból vagy modernebb ortodox családokból nősülni. Ilyen alapon lehet majd a rabbinék öntudatát megteremteni. És itt tulajdonképpen belekapcsolódhatom dr. Junger Mózesné által felvetett eszmébe. Amíg nem biztos, hogy a kongresszuson résztvevők nem divatrevút akarnak csinálni, nem egymásnak kipanaszolni, hogy milyen kevés a jövedelem, addig nem nagyon bízhatunk ilyen összejövetelék komolyságában. Meg lehetne próbálni egész szűk körben. Bár a vallástörvény értelmében a nők nem alkothatnak minjont, egy minjon neolog rebecen összejövetele, vallástörvényileg igen fontos lehet, ha egy ilyen összejövetelből kifolyólag megindul egy mozgalom, amely a rabbinékat arra ösztönzi, hogy

Meinl Kávés Fogalom

ők is, szóval és különösen példával, segítsék a hitközségükben a vallásos élet fellendítését és segítő társai legyenek ebben a tekintetben férjüknek.

II.

A Szombat múlt száma a Familienblattból egy Weinstein nevű amerikai kereskedő történetét közli, amelynek poénja az, hogy egy régi bibliában elrejtett egy köteg bankjegyet, annak számára, aki a bibliát szorgalmasan tanulmányozni fogja. Az egész eset magánviseli

Perlmutter Izsák sirköleleplezése

Május 17-én délután avatták fel a művészvilág és az izraelita hitfelekezet vezetőinek részvételével a rákoskereszturi temetőben Perlmutter Izsák festőművész síremlékét. A nagy festőművész síremlékét Szentgyörgyi István szobrász készítette el. A művészi alkotás felavató ünnepélyén a pesti izraelita hitközséget Stern Samu elnök vezetésével az előljáróság, a Szentegyletet Kramer Miksa elnök és az előljárók, valamint az Országos Magyar Zsidó Múzeumot Werthermer Adolf elnök képviselte. A művészvilág minden jelessége eljött, az elhunyt művész emlékének áldozni, élükön Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum ny. igazgatója, Csók István, Márk Lajos és sokan mások. Dr. Barna Károly, a pesti izraelita hitközség előljárója méltatta Perlmutter Izsákot, aki nagylelkű ajándékot hagyományozott a hitközségnek és a zsidó múzeumnak. Csók István, Szinyeyi Merse Társaság nevében mondott bensőséges, meleg beszédet. Végül a Nemzeti Szalon elnöke, Hubay Andor ko-

a valószínűtlenség bélyegét, mert nem is egyéb, mint variációja a következő történetnek: Az apa útnak bocsájtja a fiát és búcsúzóul lelkére köti, hogy minden nap vegyen magára tefilint. A fiú megígéri. Az apa azután levélben megkérdi, hogy imádkozik-e tefilinnel. A fiú kedvező híreket ír. Az apa meglátogatja a fiát, megnézi a tefilin-zacskót és azt mondja neki: „Te csibész! Négy hónappal ezelőtt betettem a zacskóba egy 20 forintost, még most is itt van.“

szorította meg a Nemzeti Szalon nevében a sírkövet.

SIRKŐAVATÁSOK. Vasárnap délelőtt avatták fel a rákoskereszturi izr. temetőben Kovács Hermannak, a Bethlen-téri izr. templomkörzet elnökének, majd pedig Tausz V. Lipótnak, a zuglói izr. templomegyesület elnökének síremlékét. Mindkét síremlékköavató ünnepségen testületileg megjelent a pesti izr. hitközség előljárósága Stern Samu elnök vezetésével és a pesti Szentegylet előljárósága Kramer Miksa elnök vezetésével, az Országos Izraelita Iroda részéről pedig Szántó Jenő alelnök. A sírköavatási szertartásokon Lineczky Bernát főkantor funkcionált, a síremlékavató beszédet pedig dr. Schwarz Benjámin rabbi mondotta. A pesti izr. hitközség nevében Nagy Andor előljáró méltatta Kovács Hermann érdemeit, míg a Bethlen-téri templomkörzet nevében Elek Artúr elnökhelyettes, az ifjúság nevében pedig dr. Rott László mondott beszédet. Tausz V. Lipót síremlékénél a pesti izr. hitközség nevében dr. Zahler Emil előljáró, a zuglói templomegyesület nevében pedig Herzog Mór emlékezett meg az elhunyt érdemeiről.

OLVASOM,...

NEM OLVASOM...

Olvason

hogy a magyar antiszemita front új hadvezérrel gazdagodott. Fehér Lajossal, akit az Új Magyarság vezércikk keretében avatott az antiszemita front vezénylő tábornokává. Az egész cikket végigolvastam; az ünneplő jelzőket és diadalmas citátumokat, Fehér úr könyvéből. De. . .

Nem olvasom

hogy az Új Magyarságban agyonünnepelt Fehér Lajos úr, a hős antiszemita vezér — dezertőr. A zsidóság táborából szökött át a napos oldalra. R. K. Régen kikeresztelkedett.

Olvason

Bécsben, a zsidó frontharcosok szövetségének helyiségében megnyitották Klein Sándor temesvári zsidó frontharcos képkiállítását. Klein, aki a háborúban mindkét kezét elvesztette, jobb lábával fest. Tizenhét évre volt szüksége, amíg tökéletesítette magát ebben az ügyességben.

Nem olvasom

A Vígsház jubileuma alkalmából érdemes felemlíteni, hogy egy legenda kering arról, miképpen lett az öreg Faludi színházigazgató. Az anekdóta nagyon jellemző és nincs kizárva, hogy ortodox körökben keletkezett, hogy megmutassa, hogy a neolog sakterek milyen terror alatt élnek és így sokszor akarataik ellen mondják ki a

levágott marhára, hogy az rituális szempontból „probatum“, holott nem az. Faludi Gábor állítólag hitközségi alkalmazott és falusi metsző volt. Egy alkalommal, amikor a levágott állatot betegnek, illetőleg tréflinek találta, a megkárosított mészáros nekirohant és kényszeríteni akarta véleménye, illetőleg döntése megváltoztatására. Erer ő ledobta a metsző-kést és fogadalmat tett, hogy soha többet nem nyul hozzá. Eljött Budapestre és a sors úgy akarta, hogy bebizonyítsa példájával, hogy ha színészkedni kell, ha tréfli dolgokat el kell palástolni, akkor történhet ez a színészkedés erkölcsi alapon is, őszintén és jövedelmezően.

Olvason

Az IWO (Jidische Wissenschaftliches Institut) filozófiai osztályának egyik nemrég kiadott közleménye beszámol arról, hogy a világ első zsidó ujságja „Die Kouranten« címmel 250 évvel ezelőtt jelent meg Amszterdamban. A lap kis formátumu volt és hetenként kétszer látott napvilágot s minden száma négy, kéthasábos oldalból állott. Az egyik amsterdami könyvtárban megtalálhatók az ujság 1686. augusztusától 1687. augusztusáig megjelent számai. Arra vonatkozólag, hogy az ujság már ezt megelőzőleg vagy később is megjelent-e nem lehet biztosat tudni.

A „Die Kouranten“ című lap kizárólag informatív tartalmu volt. Haditudósításokat hozott, ezenkívül politikai híreket, különböző országok zsidó eseményeit stb. Az első zsidó ujság felfede-

zésének e figyelemreméltó eseményével kapcsolatban a Jiddisch Wissenschaftliches Institut elhatározta, hogy bibliografikus kézikönyvet fog kiadni, amely tartalmazni fogja az elmúlt 250 év folyamán a különböző országokban megjelent összes zsidó folyóiratok címét, jellemzését és pályafutásának történetét.

Olvason

Ez év júniusában ül össze Bécsben a zsidó frontarcosok második világkongresszusa. A kongresszuson Anglia, Lengyelország, Franciaország, Olaszország, Magyarország, Bulgária, Csehszlovákia, az Egyesült Államok, Litvánia, Lettország, Délafrika és Ausztrália zsidó frontarcosainak kiküldöttei vettek részt.

Nem olvasom

A „Szombat” legutolsó számában megjelent egy üzenet, melynek kapcsán érdekes tünetet lehetett megállapítani. Nevezetesen azt, hogy az egyik, ismert, Budapesten megjelenő hetilapot az olvasók csupán átlapozzák, de senkisé is olvassa el. Kitűnt ez abból, hogy üzenetünk megjelenése után számos oldalról kérdést intéztek hozzánk: kire-mire vonatkozik ez az üzenet? Nyilvánvalóvá vált a kérdezősködésből, hogy az illető lapot, amelynek közleményére üzenetünk vonatkozott, senki sem olvassa. Ennek megállapítása után az illető lapnak a „Szombat” ellen intézett támadásával sem érdemes már bővebben foglalkoznunk.

Olvason

Érdekesen változott az utóbbi években a breslauer hitközség lélekszáma. Az 1931. évben a breslauer hitközség keretében 126 születést és 587 halálesetet mutattak ki. A házasságkötések száma 121 volt. Közben a halálesetek száma az 1934. évhez képest 57-tel emelkedett. (de még nem érte el az 1935. évi halálozási számot). addig a születések száma

53-mal lett nagyobb, s majdnem elérte az 1933-ki arányt. 1935-ben 44-en hagyták el a zsidó felekezetet és abba 44-en léptek vissza.

Olvason

hogy Bruno Malins, a berlini sportreferens egyik legutóbbi beszédében a következőket mondotta: „Pacifistáknak, internacionalistáknak, páneurópaiaknak és zsidóknak nincsen mit keresni a német birodalomban. Utálatosabbak a koleránál, a pestisnél, veszélyesebbek és mérgezőbbek a legmérgezőbb gázoknál is.”

Olvason

hogy milyen későn ébred a világ a tudatára annak, hogy Thomas Mann, a világhírű író tulajdonképpen silány plagizátor. Én is a Porunca Vremii című horogkeresztűs lapból tudtam ezt meg. Elmondja a lap, hogy egy Aurél Pacuraru nevű úr írt magyar nyelven egy regényt, Fáraó álma címen. Elküldte a kéziratot egy nagy budapesti könyvkiadóhoz és a kiadón keresztül megkapta a kéziratot Thomas Mann, s ebből csinálta a legújabb regényét, amiért a Nobel-díjat is megkapta: a József-et. Pacuraru plágiumpercept indított Thomas Mann ellen Berlinben és reméli, hogy ügyvédje meg fogja győzni a német bíróságot, hogy Thomas Mannal szemben a román írónak van igaza. A Porunca Vremii azt írja, hogy majd részletekkel szolgál legközelebb az ügyről. Én tisztelt Szerkesztő úr megengedem, hogy Thomas Mann is plagizál, bár nehéz ezt elhinni róla. Minthogy azonban nem ismerem Pacuraru könyvét, hanem csupán a Józsefet, nem tudok hozzászólni. Mindenesetre nehéz azért is elhinni ezt a plágiumvádát, mert hiszen a József c. regényt megelőzi Thomas Mann, Jákob c. regénye és vajjon ezt honnan lopta a világhírű német író? De nem is azért írom Önnek ezt a levelet. Hanem írom azért, hogy az ötletes Pacuraru, vagy legalábbis a Porunca Vremii ebből zsidókérdést csinál és azt írja, hogy így fosztja ki a zsidó Thomas Mann a keresztény írókat, amint hogy a zsidók minden románt kifosztanak. Tudnivaló ezzel szemben, hogy Thomas Mann és fivére, Heinrich Mann olyan százperentes árjak és keresztények, mint a pinty és soha semmiféle ivadékuk nem volt zsidó. De minthogy mégis emigránsok, méga nem is lehetetlen, hogy a német bíróságok igazat fognak adni Pacurarnak és Thomas Mann németországi könyveit lefoglalja a magyarul író román szerző javára.

Olvason

18 zsidótárgyu novellát adott ki a „Tábor”. Mind jellemző képet ad a zsidó életről a Berdicsevtől egészen New-Yorkig fennálló zsidó negyedekről. Lehetetlennek találom azonban, hogy az átlagos zsidó olvasó (nem szólva a nem-zsidókról) hozzáfűzött magyarázat nélkül megértené azt a sok műszót, azt a sok jellemző kiszólást, ami e novellákban fel van halmozva. Egyik helyen például azt olvasom, hogy egyesek Tórából „kövér falatokat” kaptak. Nem is tudtam megérteni, mi ez? Megkérdeztem barátomat, dr. Richtmann Mózes, aki elnevette magát és azt mondta: „Az eredeti jidischben valószínűen az volt „fette Alijes” azaz előkelő sorrend a Tóraszakaszhoz való felhívás tekintetében, ilyen „kövér” alijo a harmadik (selisi), a hatodik (sisi) fejezet esetleg kiváló szombatokon a maftir. Az eredeti jidisch „alijó”-ból a német fordításban „Abschnitt”, ebből az Abschnittból pedig mivel, hogy ott áll a „kövér” jelző, falat lett. De lehet, hogy a magyar fordításban kövér falatok, sajtóhiba, ehelyett kövér fejezetek, de akkor is a kövér megjelölés csak jidischre fordítva érthető.

Olvason

A Daily Mail tudósítójának, Ward Pricenek egy Mussolinival lefolytatott beszélgetését közli, amelynek folyamán a Duce többek között a következőket mondotta:

— Olaszországnak nincs semmiféle politikai érdeke Szudánban, vagy Palesztinában. Éppen ezért teljesen valótlanok azok a hírek, melyek alapján az olaszokat bármiképpen is felelősségre lehetne vonni az arabok és a zsidók között megtörtént összeütközések miatt.

Olvason

Mózes Mendelssohnnak két leánya hagyta el a zsidó vallást, sőt, később fia is. Ennek a szomorú esetnek nagy irodalma van. Erről a kitérésről a felekezet közirói nem hallgattak, sőt mai napig ismételtlen emlegetik, mint elrettentő példát. A Galuth 2000 éves multjában már minden előfordult, az is nem egyszer, hogy rabbinak a gyermekei katolizáltak. Az effajta gyászos eseteket sosem

igyekeztek hallgatással eltussolni. A rabbi-apa megtépte a ruháit, leült a földre gyászolni, mint egy halott után. Nem titkolta, mondhatni bünbánóan hirdette szégyenét és fogadta a látogatók vigaszt.

Nem vagyok híve annak, hogy a hitehagyókat kiplakatirozzák. A valláscsere mindenkinek sajátos joga, ebbe nem lehet beleavatkozni. Más a helyzet akkor, ha a felekezeti élet egyik szereplője tér ki, vagy annak a gyermeke, de legsúlyosabb az eset, ha ilyesmi egy rabbi családjában fordul elő. Ilyenkor a felekezeti sajtó nem hallgathat és nem lehet szó nélkül az eset fölött napirendre térni.

Közmondásos, hogy nem zörög a levél, ha a szél nem fujja. Ennek ellenére néharitkán előfordul, hogy hamis hír járja be az országot. Azonban, ha cáfolat érkezik és az megfelel az igazságnak, úgy azt örömmel lehet regisztrálni.

Olvason

Vázsonyi János következő ötvözött mondatát: „Igazságot Magyarországnak, de igazságot Magyarországon is!”

Olvason

A „Szombat”-nak 1936. május 16.-i ketős számában, dr. Frisch Ármin ny. vallás-tanár úr említi, hogy annak idején ajánlotta, hogy nyaranta négyheti kurzust szervezzenek lelkészek és pedagógusok részére. Ilyen továbbképző tanfolyam már második éve működik a pesti izr. hitk. vallásoktatói részére. Ez idén szeptembertől márciusig minden szombat este Tórát tanultunk Rasi-val, misnát és egy vallásböcsészeti munkát olvastunk. Május havában pedig dr. Goldberger Márk főorvos úr gyermekpsychológiáról adott elő. Tavaly bibliai és zsidó történeti tanulmányokon kívül dr. Málnai Mihály, az Orsz. Izr. Tanítóképző ny. pedagógiai tanára adott elő a ped. elmélet fontosságáról és hasznáról az iskolai és házi nevelés és tanítás lehetőségéről és céljáról, a nevelő felelősségéről és a tanítás módसरéről. Kiváló tisztelettel dr. Braun Salamon, hitközségi tanfelügyelő.

Libánon - Libanon

A lenti fejezetést csak Bibliophil barátunkra való tekintettel adjuk le, annyira igaza van és oly kicsi, sőt kicsinyes az ügy, hogy nem óhajtunk vele többet foglalkozni.

Szerkesztő.

A magyar zsidók szellemi életében oly fontos esemény ez új folyóirat megjelenése, hogy a „Libánon“ első száma kiadása alkalmából egynéhány szerény, igénytelen és tisztességeshangú megjegyzést tettem a „Szombat“-ban. A folyóirat második számából azt látom, hogy a szerkesztőség borzasztóan megharagudott ezekért a megjegyzésekért, úgy viselkedik, mint hogyha a folyóirat koronája hullott le, pedig, amint látom, legfeljebb egy éke, egy ékezte hullott le, amennyiben a „Libánon“-ból a második számban „Libanon“ lett.

Egész mellékesen és szeliden megjegyeztem, hogy nem célszerű egy laikusokhoz is szólni akaró folyóiratban oly cikket közölni, amelynek kiindulási pontja az, hogy a Tóra nem ismeri a halál utáni élet képzetét. Nem tulajdonítottam ennek a megjegyzésemnek nagy fontosságot, de az mégis furcsa, hogy a szerkesztőség fölényesen kijelenti, hogy hozzászólásom nélkülözi a tudományos módszert. Ez természetes! Nem is volt szándékomban hozzászólni tudományosan, mert ha felvenném a tudományos okulárét, akkor bizony furcsa dolgokat olvashatnék most is. Mert mit gondoljon az átlagosan intelligens zsidó laikus olvasó, amikor az 53. lapon azt olvassa: „És valóban próféta és szent volt Spinoza“. Ezt még akkor sem lehet így megírni, ha egy könyvismertetést közlünk. Szóval Spinoza szent volna! Ezzel szemben Majmunides pogány. Mert a 62. oldalon ezt olvassuk: „De ugyanez a görög elpogányosodást tapasztaljuk a nyugati zsidó vallásfilozófia egész területén: Philótól Majmunidesig.“ Igaz, hogy Majmunidesről az ellentéte is olvasható a 91. oldalon. „Filozófiája oda konkludál, hogy a világteremtésre vonatkozóan a biblia tanításait fogadja el és nem a platonikusokét, vagy éppenséggel az aristotelikusokét.“ Még jobb hithűségi bizonyítványt kap Majmuni a 34. oldalon. „He-

schel külön fejezetben mutatja be M.-nak Aristoteles gyámsága alól való teljes felszabadítását. Itt tűnik ki igazán M. szellemi és kritikai önállósága.“

Kérdem szeretettel: Ki ismeri ki magát ebben az értékelési zürzavarban, vagy szellemi liftben, amely fölviszi Spinozát a szférák magasságáig, majd leszállítja Majmunit a pogányság pincéjébe, majd megint felviszi a filozófiai önállóság és zsidó intaktság emeleteire.“

Tartsuk még magunkon a tudományos okulárét és olvassuk csak el a 88. oldalon a következőket: „A Mischna-Tora és a Mischna Kommentár, a Semonah Perakim és More Nebuchim hatalmas anyagából nyújt izelitőt.“ Cikkíró bizonyára tudja, hogy a S. P. csak egy része a Misna-kommentárnak, mért sorolja fel tehát külön.

Nézzünk még egy kicsit a tudományos okulárén és állapítsuk meg, hogy a tudományos folyóirat olyan sajtóhibákkal van szedve, mint egy hetilap, amelynek kiszédésére és betördelésére egy délelőtt áll rendelkezésre. Különbem nem szabadna egy szóban két sajtóhibának lenni, mert nem „Mischna-Tora“, hanem igenis: „Misné Tora“. Ugyanezen a hasábon a Mischne Tora, úgy jelenik meg, mint Mischna Tora. Ugyebár ez már tudomány! . . . De most el is felejtettem, hogy az én tárgyilagos megjegyzésemet azzal inézi el a szerkesztőség: „Az a fiktív ellentét, amelyet Bibliophil az idézett cikkből tendenciózusan előkotor, valóságban nem ellentét, mert hisz a cikkíró is azt teszi, amit a Talmud (Sanhedrin Chélek, Perek X.) keresi a túlvilági hit bibliai nyomait.“ Hát kérem szépen: csak lassan! Először: így nem szoktak a Talmudból idézni, legfeljebb a Misnából. És ott a Misnában az van: „Aki azt mondja, hogy a haloítak feltámadása nincs benn a Tórában, annak nincs része a túlvilági életben.“ Ezzel szemben az inkriminált cikk azzal kezdődik: „Az ősi zsidóság más vallásokkal ellentétben még nem tud a másvilági életről.“ Tehát nem ugyanazt mondja, amit a Talmud, hanem az ellenkezőjét.

Bloch Sándor siremlékét felavatták

Bloch Sándornak, a P. H. I. előjáróhelyettesének, a Beth Izrael templomegyesület volt elnökének remekbe készült siremlékét május 24.-én avatták fel, óriási közönség jelenlétében. Ott láttuk a barátok és a tisztelők nagy tömegét, mert Bloch Sándor nagyon népszerű volt, mindenki szerette. Szimpatikus egyénisége és szereplése a felekezeti életben, valamint ritka emberi tulajdonságai neki nagyon sok tisztelőt és hívet szerzett. A sirkőavatás ennek jegyében folyt le.

A kegyeletes aktuson ott volt dr. Löw Imanuel szegedi főrabbi, felsőházi tag. A P. Izr. Hitk. képviselőjében dr. Dési Géza, dr. Rosenák Miksa, Vértés Emil, dr. Zahler Emil előjárók és Eppler Sándor főtitkár jelentek meg. Az Országos Iroda részéről

Szántó Jenő alelnök volt jelen, a Pesti Chevra Kadisát pedig Kramer Miksa m. kir. kormányfőtanácsos, elnök, Bánó Dezső, Beck Jenő előjárók és dr. Endrei S. Henrik igazgató főtitkár képviselték.

Az avatóbeszédet dr. Schwarc Benjámín ügyis, mint a körzet rabbija, ügyis, mint az elhunyt benső barátja tartotta, remekbefoglalt mondatokkal ünnepelte az elhunyt kiváló egyéniségét. A hitközség nevében dr. Rosenák Miksa előjáró, a Bethlen-téri templomkörzet nevében Elek Artur elnökhelyettes tartottak beszédet. A Budapesti Szesz- és Likörgyárosok nevében dr. Grauer Miksa Pál, a barátok nevében Grosshaus Károly méltatták Bloch Sándor bájos, szeretetreméltó egyéni tulajdonságait.

Regény Palesztinában

Ha nem volna szó csupa tudóokról az alábbiakban úgy kellene kezdeni ezt a történetet, hogy túl az óperencián is, ahová csak a madár jut el, vagy esetleg a repülőgép, boldog kis híreस्कét adtak postára... De tartsunk rendet.

Márciusban elhatározta Farkas István, a helybeli Kereskedelmi Csarnok elnöke, hogy meglátogatja tudós fiát, Farkas Lászlót, aki a jeruzsálemi egyetem professzora. Farkas István, amikor nejével útrakelt Palesztina felé, értesítette erről másik fiát, Farkas Béla vegyészt, aki viszont a cambridgei egyetem fiziko-kémiai intézetének kutató mérnöke. Azt közölte vele, hogy ha lehet, vegye ki a szabadságát, s együtt tölthetik a tavasz első heteit Palesztinában. Farkas Béla örült a tervnek, hogy szüleivel együtt meglátogathatja fivérét. Így is történt. Telavivban találkozott a család. Innen mentek aztán távoli kirándulásokra, előbb a tenger partján, majd

befelé, a most épülő különös világba. Majd Jeruzsálembe is eljutottak, s onnan egy alkalommal ellátogattak Rehobothba. Ez egy kisebb városka, s itt helyezték el a vegyészeti fakultást, amíg a jeruzsálemi egyetemen ez is felépül. Így került ide Farkas László is, aki a Nobel-díjas Fritz Haber mellől került el, de előbb Rehobothba, s ott várta meg, míg a jeruzsálemi építkezés befejeződik. A palesztinai kis városkában került ismeretségbe az amerikai Miller-családdal. Miller Simonnak az északamerikai Pitsburgban hatalmas gyára van, de az esztendő jelentékenyebb részét palesztinai narancsültetvényein tölti. Ezt a familiát, amely a fiatal tudóshoz felettébb kedves volt, be akarta mutatni Farkas László a szüleinek is. Farkasék kiutaztak Rehobothba, s természetesen kiment oda az Angliából jött fivér, Farkas Béla is. Ott ültek ép az uzsonnánál, amikor lovaglókostümben beállított egy fiús természetű, ovális

Kolbach Bertalan:

Negyven év

1895. október havában szentesítette I. Ferenc József királyunk a recepció törvényét; boldogság töltötte el a keblünket. Megszüntetni akartam a független államiságunk, Judea elvesztésével kapcsolatos böjtöket, befejeztem felekezeti anyakönyveimet, ujjongva fogadtam templomba a nemzeti színű szalaggal ékes falusi jegyzőt, amikor a násznéppel együtt bejött, házaspárnak szólítottam a fiatal párt, amikor vallásom szabályainak, hogy megfeleljenek, az egyház áldását is kikérték. Ugyan vegyes érzellemmel, mert a kitérésnek barátja nem voltam soha, fogadtam az első proselytát — meg is mondtam Krudy apátplébános barátomnak és sok tekintetben tanítomnak — de jolesett ama tudat, hogy visszatérhet ősei hitéhez, aki azt 18 éves korában elhagyta volt és visszatérni szeretett volna, de törvény tiltotta.

Receptió, receptio. Nem kellett többé szegyenkezve az egyesületek között a Király Órulsége előtt megjelenni, évtizedek múlva hivatalból képviselőt is nyert a felekezet a főrendek között.

Azt szokták mondani: Ez mind csak reprezentációs külseje a felekezeti életnek, de történt-e valami a hitéletben?

Bizony sok történt a *belmissió* terén. Ha közbe nem jön Trianon és Középeurópa legtöbb államában forradalmak, bolsevizmus, infláció, gazdasági leromlás, munkanélküliség és az azzal járó „nagyot ütött botjával” a szamar fejére, a zsidófaló (antiszemitizmus), a zsidóság ma ott állana, ahol a testvérvalásfelekezetek.

Minden korban, minden időben éri gáncs a jelen nemzedéket. *Laudatores temporis acti* az elmúlt idők dicsőítői nincsenek megelegedve a mával, pedig az utóbbi *negyven év* nagy haladás a magyar zsidóság vallási életében is.

Mi volt a *hitoktatás* 40 évvel ezelőtt? Semmi. Egy pár lelkes rabbi betartotta a két hittani órát, a legtöbb egy délelőtt (vasárnap) lefordított néhány bibliai verset; zsidó irodalomról, történelemről a középiskola diákjai nem hallottak. Ma a legkisebb községben is gondoskodnak beható és a pedagógiának többnyire megfelelő hitoktatásáról és a hittanárok és rabbik — kevés kivétellel tanítványaikat irányítják és vezetik, egyesületeket alapítanak mint pl. néhai Wodianer Lajos Ujpesten és ma számos követője.

40 évvel ezelőtt kiseprűzteni szeretett volna engemet egy későbbi jóbarátom, az Egyenlőség megalapítója, a *leány confirmáció* miatt és ma a leányok vallási nevelésé-

sének egyik legfontosabb mozzanata ugyan csak a *leány confirmáció*.

A bpesti impozáns. Jó volna, ha az ifjúsági, különösen a leány istentiszteletek bensőségesebb lehetne, nagyon formális, ahogyan több zsidó érzelmű anya nyilatkozott.

Az élet és különösen a kötelező *vasárnap munkaszünet* (1891. jul. 19.) rendkívül megnehezítette a *sabbot* megtartását, már 1892-ben behozták Bécs néhány templomában, (így a Mariahilferben) a *péntek esti* istentisztelet kibővítését, megkísértem ezt Temesvárott, „borchú” előtt rövid beszédben ismertetve a hetiszakaszt, mint reformot; elgáncsolták. Ma a legtöbb templomban a *sabbot* mélypontja a régi *Péntek est*, legalább a zsinagógában, és ha ma még reform ízü amit ajánlottak: a fentebb esti istentiszteletek télen-nyáron fél 7-re kellene megrogzítani, amikor a kereskedő és iparos társadalom is üzletzárás, műhelyzárás után szívesen felkeresné a templomokat; a vallásos zsidó betartaná a „zemánót és a misahakimát otthon mondaná el.”

Ma van szentírás-magyarázat, szombat-délutáni előadás u. n. *sáros-szudothal* kapcsolatban.

Nagyot haladt a belmisszió. Sokat használt a magyar zsidóságnak a folytonos viszálykodás helyett *clava pacia, bori amici* elv. Mindig hangoztattam azt, hogy nem lehet egy pásztorhoz terelni azt, aki a *midrást* is törvényfordításnak veszi együtt azzal, aki bibliakritikával foglalkozik. Üdvös, hogy tagozódott a magyar zsidóság orthodox, neológ és status-quo hitközségekre. Miért nem árt a protestanizmusnak, hogy tagozódik ág. ev. református és unitáriusra. Mert mi türés-tagadás? De *facto* van oly különbség neolog és orthodox között, mint pl. református és lutheránus között.

Hazánkhoz való viszonyát, a valláshoz való tartozást bizony nem érinti a szertartás formája.

A negyven esztendő a zsidó felekezeti életben hatalmas plerosszal végződik. *Sursum corda!* Majd virrad még reánk is.

TOKAJI	A BOROK	LERAKAT
FUCHS	KIRÁLYA	V. NÁDOR U. 5
	TOKAJI	TEL: 81-2-74
	A KORONÁJA	TOKAJI MINTAPINCE
		FUCHS LÁSZLÓ.

Nachum Sokolow meghalt

Nagy halottja van a világ zsidóságának: londoni lakásán Nachum Sokolow rövid betegség után meghalt.

A zsidó nemzeti mozgalmak nagy plejádjának egyik fényes jelensége tűnik el vele az élők sorából. Azok közé tartozik, akik az utóbbi évtizedekben vezető szerepet játszottak a cionista és az egyetemes zsidó mozgalmakban. Nevét a békeszerződések története is feljegyzi azok sorában, akiknek tevékenységéhez fűződik a kisebbségi védelmi szerződés megalkotása a párisi békekonferencia alkalmával és ezzel lerakták az alapjait a kisebbségi védelemnek, hogy az utódok ezt az

alapot tovább építsék.

A világ minden részében ismerték és nagyrabecsülték bámulatos agitativ erejénél, szónoki képességénél és politikai súlyánál fogva. Egyik döntő tényezője volt a világ zsidóságának mozgalmaiban és természetesen elsősorban a palesztinai munkában. Bejárta a föld egész kerekét és tul a hetven éven is szónoklatokkal igyekezett felfokozni az érdeklődést a cionista kérdések iránt. Ebben a propagandisztikus tevékenységben járt Aradon is és a Kereskedelmi Csarnok zsufolt nagyterme tanuskodott ama tiszteletről, amellyel őt körülvettek nagyszámú hívei.

Egy verseskönyv margójára

Barát Endre lelkes küzdőtársam abban a csatában, melyet a magyar zsidó ujságírás vigasztalan mezején együtt folytattunk. Fiatal ember, aki tele hittel és reménnyel veti magát a harcba és bátran tárja ki mellét a támadásoknak. Am kétszeresen nehéz és kegyetlen a sorsa Barát Endrének, mert hiszen kétszeresen döbben lelkébe minden bántalom, amely a világ részéről éri és embertársai ajkáról zúdul feléje, — kétszeresen, mert költő. Költő a szó igazi értelmében, mert ezer emberrel együtt szomorkodik, együtt remél, ujjong és meleg szívében belefér az egész emberiség szívdobbanása.

A magyar-zsidó költészet lelkendező szavú, megrendítő hangú alakja ez a nagytehetségű fiatal költő, aki, míg egyik versében meleg borulással tűnődik el a természet és az élet apró kis szépségei felett, másik versében izzó sorokkal rohamozza meg a társadalom igazságtalan ferdeségeit. S valami aléló hittel és acélos elszántsággal tárja ki karját az élet elesettjei felé.

„Pusztába kiáltott szó“, ez a címe új verseskönyvének s e szomorú címl sejteti azt a csüggedést, ami ott borong leg-

több versében; de néha mégis erősebben zendül meg a lantja, mikor hittel hiszi, hogy talán mégsem vész kárba, mégsem vész el örök-nyomtalanul a pusztába kiáltott szó...

A kis-zsidók költője Barát Endre, az üldözött zsidók borzongó szemeinek tükre, az ősi-mélyen lehajtott hátaak könnyezője. Olvasom a verseket, a hívő zsidó lélek színes sorokban álmodott vívódásban és ezek a lüktető-szép strófák: még sokáig benn zsongnak lelkemben, akár ha megütnek egy húrt a cimbalmon... Versciklusa, amelyet korán elhunyt kishúgáról írt, megrendítő. A kötet legszebb versei: „Ballada egy mosolyról“, „Írásb adom...“, „Látomás a kávéházban“ stb. A verseskönyv külső kiállítása, — Faust-Könyvkiadó kiadásában, — méltóképen járul hozzá a nemes belső tartalomhoz.

Berend Pál.

MINDEN ÚJ KÖNYVET MEGKAPHAT magyar, német, francia és angol nyelven Lukács kölcsönkönyvtár és könyvkereskedésében, Budapest, V. Nádor u. 8. Telefon: 80—6—37. Olcsó helybeli és vidéki előfizetési díjak! — Házhöz szállítás.

Szerkesztői üzenetek

A. J.-nek. Nagyon természetes, hogy csupán sajtóhibáról van szó, melyet őszintén sajnálok. A sajtóhibák ördöge veszedelmes munkatárs, s nehezen lehet ellene védekeznünk. Nincs még egy éve, hogy egyik, nők számára szerkesztett lapba durva sajtóhiba csúszott be, melyet már nem lehetett reparálni. A legközelebbi számban a szerkesztőség töredelmesen bocsánatot kért az olvasóktól az elnézésért, hanyagságért s egyben bejelentve, hogy a lap a korrektort felmondás nélkül elcsapta és új korrektort alkalmazott, még hozzá óvadékkal, s ezentúl minden sajtóhiba ez óvadék elvesztését vonja maga után! Ugyanebbe a bűnbá-

nó rektifikáló nyilatkozatba azonban még az előbbinél is súlyosabb sajtóhiba csúszott bele... Mindenesetre igyekezni fogunk, hogy a jövőben mi ne kövessünk el ismét hasonló hibát...

★

Dr. Enten Manó főrabbi úrnak. Jisrael ugemilut chaszadim chad hu, idézet a „A nagyvárad Chevra Kadisa 200 éves története“ című könyvben fordul elő. Ott is forrás megjelölése nélkül. Nb. más megjegyzéseire még visszatérek.

★

B. J.-nek „Utolsó előtti válaszom“ azt jelenti, hogy csak ismételt provokáció esetén adom meg a végérvényes választ.

Különös kántorhistoria

Sokat beszélnek most, hogy új kántort nevez ki a hitközség. Ez alkalommal ide iktatjuk a régi németység egyik híres humoristájának Sammy Gronemannak a kántorokról szóló némely feljegyzését. Az egyiket teljes egészében itt adjuk:

P. kollégámnak sok baja volt egy keletről bevándorolt zsidóval, aki száz dolgozatra kezdett egyszerre, de soha semmi nem sikerült. Kimondottan peches ember volt, akin se pénzzel, se jótanáccsal nem lehetett gyökeresen segíteni. Egy nap P. barátom levelet kapott a szomszédos nagyváros rabbijától, aki megkérte, hogy a közeledő nagy ünnepekre ajánljon neki egy előimádkozót, mert a kántoruk megbetegedett. Persze — hangsúlyozta levelében a rabbi — a jelölt csak olyan ember lehet, akinek jó hanganyaga van és ért keleti zsidó melódiákhoz.

Mikor P. ezt a levelet olvasta, véletlenül akkor toppant be szerencsétlen véde, aki elkeseredetten panaszkolt, hogy legújabb vállalkozása is összeomlott és kevés pénze az utolsó fillérig el-

uszott. P. nagyon sajnálkozott az eseten, majd megmutatta neki a rabbi levelét és megkérdezte, tud-e valakit erre az állásra. Az ember erre lelkesen ugrott fel: Ez az állás pont nekem való, meg vagyok mentve és a hitközséget is kihúzom a csávából. És annyit beszélt liturgiai jártasságáról és kántori képességeiről, hogy P. ajánló levelet adott neki, sőt utiköltéssel is ellátta, csak hogy szabaduljon tőle.

Az első ünnepek után P. egy súlyos szemrehányásokkal teli levelet kapott a rabbtól. Hogy ajánlhatott neki egy ilyen embert, — írta a rabbi — hiszen ennek az állítólagos kántornak nincs se hangja, se hallása, fogalma sincs a liturgiáról, sőt még héberül olvasni se tud. Majdnem botrány tört ki a templomban, mikor énekelt s természetesen másnap már nem engedték énekelni, inkább utiköltéset adtak, csak minél előbb eltűnjön. A levitézlett kántor el is utazott Angliába.

P. nem nagyon bosszankodott a rabbi levele miatt, sőt örült, hogy kellemetlen

pumpolója jó messzire került tőle. Az eset után eltelt néhány esztendő, mikor egy szép napon P. ügyvédi irodájába beállított egy angol eleganciával öltözött, jóltáplált, duplatokájú, papos külsejű úr.

— Megösmér, doktor úr? — kérdezte jóakaratu hangon.

P. tagadólag rázta a fejét.

— Pedig magának köszönhetem az existenciámat. folytatta a látogató.

— Különbén tartozom is Önnek valamivel. — ezzel letett egy csekket az asztalra. — No, ne törje a fejét, doktor úr, én voltam az, akit Ön annak idején kántornak ajánlott.

— Áh, maga az?! —

— Az Ön ajánlására fel is vettek, de a dicsőség nem soká tartott, mindössze egy napig. Különbén erről bizonyára értesült is akkor.

— Persze, persze. — bólintott rá P.

— Nos hát, a kudarc után Angliába utaztam, ahol Leedsben főkántori állást kaptam, amelyet három éve kifogástalanul töltök be.

P. felugrott:

— Hogy lehet ez? Ön három éve főkántor és még. . .

A látogató nevetve szakította félbe:

— Tudom, mit akar mondani. De ez a Leeds egy pompás hitközség. Mit mondjak magának?! A három év alatt, mióta főkántorra választottak, még egyszer sem volt együtt egy — minjan.

*

Groneman még egy épületes kántortörténetet mesél el. Egy fiatal kántor próbát énekelt a templomban. A hívek egyáltalán nem voltak elragadtatva a hangjától. Másnap a kántor tiszteletgett a hitközségi elnöknél, aki megkérdezte tőle:

— Kántor úr, magára sok a panasz, mondja ismeri maga a liturgiát és a „nigunokat“?

— Nagyon jól ismerem a „nigunokat“, — felelte a kántor — csak az a baj ná-

lam, tetszik tudni, hogy nem tudok „ivret“

A rasekol, aki szellemes ember volt, így válaszolt:

— Arról, amit maga mondott, eszembe jut a száguldó kerékpáros esete. Ez a kerékpáros elgázolt egy gyerekkocsit. Nagy csődület támadt, hamarosan előke-
rült egy rendőr is, aki ráförmedt a kerékpárosra:

— Hát maga nem tud vigyázni?

— Biztos úr, — felelte megszeppenve a kerékpáros — vigyázni én tudok, csak az a baj, hogy biciklizni nem tudok.

AZ IZRAELITA FELEKEZETI ALKALMAZOTTAK ORSZÁGOS EGYESÜLETE folyó évi május hó 18-án tartotta a pesti hitközség székházának dísztermében rendes közgyűlését, melyen a közgyűlési tagok mintegy háromnegyed része jelent meg. Elnöklő Diósi Jenő főtitkár őszinte megindultsággal emlékezett meg azokról a súlyos veszteségekről, melyek az egyesületet az elmúlt ciklusban érték, majd beszámolt az elmúlt ciklusban végzett munkáról, kifejezést adva annak, hogy az egyesület létezésének az adja meg a biztos erkölcsi alapot és fejlődésének biztonságát, hogy kimerítő programja van és ha a programban lefektetett elvekért küzdelem folyik. Tárgyaltattak ezután a zárszámadások és a számvizsgáló bizottság jelentése, melyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. Ezután tisztújítás következett, melynek során az egyesület elnökévé Diósi Jenő, a budai izr. hitközség főtitkára, az egyesület vezetőségének tagjaivá — egy-két kivétellel — a régieket választották meg. Elnök programbeszéde után a közgyűlés le-
tárgyalta a költségvetési előirányzatot.

Jávor Bella jubiláris szerzői estje a Zeneakadémián, a legkiválóbb művészek közreműködésével, június 4-én csütörtök este 1/29. — Szinpadi játékok, versek, dalok. (Jegyek a Zeneakadémia portásánál, telefonmegrendelésre is.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. KENÉZ-KURLÁNDER EDE, Budapest, VI. gr. Zichy Jenő u. 43.

Telefon: Aut. 27-1-35. — Az előfizetés ára: egész évre 30 pengő, egyszerű papíron 20 pengő.

Postatakarékszám: szám 14.760

NÁDOR (Neufeld Zoltán) NYOMDA Budapest, VI., Vörösmarty u. 47/a.